

Een 'zachte dood' voor het euthanasiedebat

Anne Van Lancker

Kabinetschef Vlaamse Minister van Tewerkstelling en Sociale Aangelegenheden

Wellicht komt er binnenkort een definitieve reglementering voor palliatieve verzorging in België. De keuze voor palliatieve verzorging moet trouwens uitmonden in een wettelijke erkenning van het recht op palliatieve zorg.

Dat was het goede nieuws dat Vlaams minister Wivina Demeester onlangs aankondigde in haar slottoespraak voor het Vlaams welzijnscongres. Onder het gras van die blijde boodschap zat echter een adder verstoppt. En zoals steeds zat het venijn ook deze keer in de staart. Want in één adem verkondigde de minister dat levensbeëindiging op uitdrukkelijk verzoek van de betrokkene (euthanasie dus) weliswaar moet kunnen in uitzonderlijke omstandigheden, maar wees zij elke wettelijke omkadering voor euthanasie af. Vlaanderen wil een verscheurend euthanasiedebat vermijden, was de conclusie van heel wat kranten na de bewuste uitspraak van Wivina Demeester.

Nochtans hoeft een open en eerlijk debat over euthanasie helemaal niet verscheurend te zijn. Het was trouwens verfrissend te merken hoe in de voorbije maanden in vrije tribunes van de Vlaamse kranten pogingen ondernomen werden om de problematiek op een vrij onbevooroordeelde manier te benaderen en eindelijk een begin te maken van wat een breed Belgisch debat rond euthanasie moest worden. De vzw *Recht op waardig sterven* organiseerde onlangs een rondvraag bij alle politieke partijen rond hun standpunt over euthanasie. De meest opvallende conclusie daaruit is dat de meeste partijen gewoon geen standpunt hebben.

Er is in België nauwelijks een debat rond euthanasie. Het thema zit nog altijd een beetje in de taboesfeer. Zelfs bij artsen die in hun praktijk regelmatig geconfronteerd worden met vragen van patiënten, leeft blijkbaar vaak een gêne om over het onderwerp te spreken.

In tegenstelling tot abortus lijkt euthanasie nochtans niet op grote weerstanden te stuiten, noch bij de artsen, noch bij de rest van de bevolking. Zowat iedereen kan zich situaties indenken waarbij euthanasie moet kunnen. Althans, wanneer men ertoe bereid is voor de sereniteit van het debat heldere definities te hanteren van wat

onder euthanasie verstaan wordt. Het euthanasierecht moet gaan over hoe de samenleving wenst om te gaan met mensen die waardig willen sterven, omdat hun leven in hun ogen niets menswaardigs meer heeft. Zoals professor Hugo Van den Enden terecht stelt, is het van het allergrootste belang de term euthanasie uitsluitend en consequent te gebruiken voor actieve levensbeëindiging op uitdrukkelijk, weloverwogen en volgehouden verzoek van de patiënt zelf. Daar loopt het al hopeloos fout, nog voor het debat uit de startblokken is geraakt. Uitgesproken tegenstanders van een wettelijke regeling van euthanasie zoals het artsensyndicaat Wijnen-Beckers zaaien bewust verwarring om de voorstanders van een wettelijke regeling in een slecht daglicht te plaatsen. Zo is het intellectueel oneerlijk en zelfs perfide om het euthanasiedebat in een context van besparingen in de gezondheidszorg te kaderen. De pleitbezorgers van euthanasie zijn het hierover roerend eens: wie wenst verzorgd te worden tot zijn dood, moet dat ook kunnen. Kostprijsargumenten noch de mogelijkheid van de patiënt om al dan niet zelf voor zijn verzorging te betalen, mogen in dat debat een rol spelen. De tegenstanders argumenteren dat een wettelijke regeling zou leiden tot ongebreidelde euthanasie om eugenetische of economische redenen. Er worden gruwelbeelden opgedist van koele moord op zieken, gehandicapten, bejaarden en zelfs van genocide op inferieur geachte rassen of bevolkingsgroepen, om de discussie in de kiem te smoren. Het artsensyndicaat gaat helemaal uit de bol door de holocaust van het nazi-regime ten tonele te voeren. Ook een Hoge Curie-prelaat voelde zich geroepen om in de Vaticaanse krant *l'Osservatore Romano* en op *Radio Vaticaan* de vergelijking te maken tussen de recente Nederlandse wet over euthanasie en de nazi-uitroeingspraktijken. De Heilige Stoel heeft zich later wel zedig van die uitspraken gedistantieerd.

Criminele regimes storen zich meestal niet aan wetten of creëren de wetten die ze nodig achten om hun misdaden te legitimeren. Het nazi-decreet van 1939 regelde ongewilde, onvrijwillige euthanasie zonder enige

vraag van de patiënt. En daarover gaat het debat dus uitdrukkelijk niet.

Het is dan ook betreurenswaardig dat de Nederlandse wet die begripsverwarring mee heeft in de hand gewerkt door levensbeëindiging van wilsonbekwamen zoals comapatiënten, demente bejaarden, psychisch gestoorden en pasgeborenen met zware congenitale aandoeningen in de wettelijke regeling rond euthanasie op te nemen.

Wat de debatcultuur over belangrijke ethische problemen betreft, kunnen we nochtans veel leren van onze noorderburen. In Nederland werd eind november 1993 na lange besprekingen de eerste euthanasiewet in de wereld gestemd. De Nederlanders zijn daarbij niet over één nacht ijs gegaan. Al ruim vijftien jaar probeert Nederland aan de hand van verscheidene wetsvoorstellen tot een regeling te komen. De wet is niet alleen het produkt van zowat tien jaar jurisprudentie, bovendien werd zij voorafgegaan door een diepgaande studie, waarbij een onafhankelijke commissie van juristen en artsen de houding en de praktijk van euthanasie in Nederland in kaart heeft gebracht. Dat zoiets kon, was te danken aan het feit dat het kabinet van christen-democraten en sociaal-democraten in het regeerakkoord van 1989 al een opening had gemaakt.

In België lijkt een open debat over euthanasie vooralsnog onmogelijk. De wetsvoorstellen die een wettelijke basis willen geven aan de bestaande euthanasiepraktijk in ons land, zijn stuk voor stuk een roemloze dood gestorven. Een discussie op basis van jurisprudentie is in België onmogelijk. Dat rechtspraak over euthanasie onbestaande is, is grotendeels te wijten aan het feit dat euthanasie wordt beoordeeld op basis van de wetten op moord, doodslag en het onthouden van hulp aan personen in gevaar, en dat die misdrijven voor het Hof van Assisen worden behandeld. Zonder de steun van de christen-democraten is een debat over euthanasie in België trouwens onmogelijk. Om nieuwe abortus-katers te vermijden, biedt het regeerakkoord aan de coalitiepartners een verzekering tegen alternatieve meerderheden. Wetgeving wordt gemaakt op basis van consensus in de regering en tussen de meerderheidsfracties in het parlement.

De uitspraak van Wivina Demeester dreigt er dan ook voor te zorgen dat het euthanasiedebat in België een vroegtijdige zachte dood zal sterven. Er is trouwens meer aan de hand. Reeds vroeger had de CVP-politica de wens geuit dat het parlement inzake belangrijke bio-

ethische problemen – zoals abortus en euthanasie – enkel met een bijzondere meerderheid wetswijzigingen zou kunnen doorvoeren. Een andere mogelijkheid om te voorkomen dat “een geringe meerderheid op langdurige wijze haar wil zou kunnen opleggen aan een grote minderheid” is dat dergelijke wetten na vijf jaar automatisch vervallen indien ze niet expliciet worden verlengd. Een duidelijk schot voor de boeg vanwege de CVP om het euthanasiedebat ook tijdens de volgende legislatuur alvast te begraven?

Als dat klopt, steekt België nog een tijdlang de kop in het zand. Toch wordt ook bij ons een discussie over euthanasie onvermijdelijk. In tegenstelling tot wat sommigen hopen, maakt palliatieve zorg een wettelijke regeling rond euthanasie niet overbodig. Natuurlijk is het een goede zaak mocht een degelijk uitgebouwde palliatieve verzorging de vraag naar euthanasie vanwege sommige patiënten voorkomen. Toch heeft ook palliatieve verzorging haar grenzen. Tegen zowat 2% van de pijnen te wijten aan terminale kankers is geen enkel bestaand analgeticum opgewassen. Ondanks de beste medische verzorging, sociale en psychologische begeleiding zullen sommige verwondingen en ziektes voor mensen onuitstaanbaar blijven. Euthanasie en palliatieve zorg zijn twee complementaire vormen van het recht op menswaardig sterven, waarover elke mens moet kunnen beschikken. Het is dan ook merkwaardig dat euthanasie nog steeds met falen van de geneeskunde en foutbegrepen medische ethiek geassocieerd wordt, terwijl palliatieve zorg terecht tot de hulpverlening gerekend wordt.

Uiteraard heeft Wivina Demeester gelijk als ze zegt dat de overheid zich bescheiden moet opstellen indien er onvoldoende eensgezindheid bestaat over problemen in de bio-ethische sfeer. Maar dat argument kan bezwaarlijk gehanteerd worden met betrekking tot het wettelijk regelen van euthanasie. Het is zeker geen argument om het debat onmogelijk te maken.

Vele gelovigen en vrijzinnigen zijn het roerend eens over het principe van het waardig sterven. Al blijven er uiteraard belangrijke meningsverschillen bestaan, over de aanvaardbaarheid van actieve euthanasie bijvoorbeeld, of over de relevantie van het onderscheid tussen actieve en passieve euthanasie. Zoals wel vaker gebeurt in ethische kwesties, ligt de grote kloof echter tussen de hiërarchie en de basis, zowel in de kerk als bij de artsen en hun organisaties.

Het getuigt van een gevaarlijke struisvogelpolitiek om te blijven weigeren om wat stilziggend aanvaard

wordt ook juridisch te omkaderen. Het feit dat euthanasie in België wettelijk verboden blijft, maar in de praktijk niet wordt vervolgd, zorgt voor rechtsonzekerheid en onveiligheidsgevoelens, zowel bij patiënten en hun familieleden, als bij de artsen zelf. Een democratische rechtsstaat kan niet dulden dat delicate kwesties zoals oordelen over leven en dood afhankelijk zijn van de morele verantwoordelijkheid van artsen alleen, hoe toegewijd zij hun beroep ook trachten uit te oefenen.

De geldigheid van waarden in een moderne maatschappij moet vastgesteld worden in een maatschappelijk

ke discussie, die de moraal democratiseert. Daartoe moet ook de politiek haar verantwoordelijkheid opnemen. Ook in België moet een open en breed debat mogelijk worden, waarin medici, ethici en politici, maar ook patiënten en hun familieleden hun meningen over het probleem kwijt kunnen. Dat debat moet kunnen gevoerd worden over de partijgrenzen heen. Het kan dan ook niet dat een (grote) minderheid de (kleine) meerderheid met haar veto het recht op dat debat zou blijven ontzeggen.